

Р е ц е н з и я

от проф. д-р Нели Бояджиева, СУ „Св. Кл. Охридски”

Върху дисертационен труд на тема

„ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА ЗА РАЗВИТИЕ НА ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИТЕ СПОСОБНОСТИ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ V-VI КЛАС НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ”

За присъждане на научната и образователна степен „Доктор”

На Мария Иванова Симеонова, докторант задочно обучение

АМТИИ- Пловдив, Катедра „Музикална педагогика и дирижиране”

Област на висшето образование 1. Педагогически науки, Професионално направление

1.3. „Педагогика на обучението по...” Научна специалност „Методика на обучението по музика”, Научен ръководител: доц. д-р Цветанка Коловска

Автобиографични данни и представяне на докторанта

Мария Иванова Стефанова родена на 29.05.1988 г. в гр. Благоевград. От детска възраст започва да се занимава активно с музика. Завършва средното си образование през 2007 г. в СУ в гр. Пазарджик с профил „Музика”, специалност народно пеене. От 2007 до 2011 г. е продължила образованието си в АМТИИ- Пловдив, специалност „Педагогика на обучението по музика”- ОКС „Бакалавър”, а след това и „Магистър”. Тя е зачислена като докторант –държавна поръчка към Катедра „Музикална педагогика и дирижиране”, задочно обучение от 23.03.2013 г. и е отчислена на 22.03.2016 г. В периода на обучение е положила успешно изпитите си от индивидуалния план, участвала е в научни форуми и е направила три публикации по темата на дисертационния си труд. От 2011 г. преподава в СОУ „Народни Будители”, гр. Брацигово. От 2014 г. досега е учител по музика и художествен ръководител на вокална група в ОУ в с. Бяга, община Брацигово. Като учител по музика развива активна дейност по ръководство на детски вокални формации, с които участва в различни изяви – тържества, конкурсни и фестивали, за които има получени грамоти и отличия. По време на учителстването си и се е включвала в курсове за повишаване на педагогическата квалификация. Има авторски участия в Конкурси за написване на детски училищни песни и освен, че ръководи вокални групи, работи индивидуално с ученици с изявени певчески способности. В заключение може да се очертае профил на докторанта като музикален педагог с творчески умения и стремеж към изява в композирането на детски ученически песни, със собствен опит и постижения в ръководство на детски вокални групи и работа с ученици и изявени певчески способности, активно участие и придобита допълнителна педагогическа квалификация, която разширява възможностите и уменията за работа с деца със СОП и др.

Представяне на структурата и съдържанието – формални параметри

Формалните параметри на дисертационния труд са: обем 277стр., от които 227 стр. са основен текст, а останалите 50 стр. са приложения. Структурата включва увод, три глави, заключение и изводи, използвана литература, приложения и списък с публикации по темата на дисертацията. Няма отделен параграф с препоръки. Съотношение между теоретичните и емпиричните части е 1:1. Цитира се под линия.

В увода се прави обосновка на избора на научен проблем и се представя постановката на изследването. Първата глава е посветена на същността, видовете и класификациите на интерактивни методи в обучението, втората глава - на художествено-творческите и музикалните способности и художествено-творческата дейност в училище. Третата глава описва постановката на педагогическия експеримент и анализа на резултатите от него. Използваната литература включват 166 източници-160 на кирилица(български и руски език) и 6 на латиница (немски език). От тях 8 бр. са от интернет – източници. Приложенията са 11 на брой и включват: протоколи от наблюдения, текст на сценарий за рецитал, резултати от тестове в таблици за входно и изходно ниво, тестови задачи, дипломи и грамоти на учениците от експерименталния клас и на докторанта за авторство на песен, копия на снимки с рисунки и други продукти от дейността на учениците, участвали в експерименталната работа, таблици с честота на проява на експерименталните показатели. Тези приложения служат за онагледяване на материала и резултати в различни етапи на експеримента (копия на творби на учениците, диагностични инструменти от опитната работа, дидактически тестове и др.). Оформлението на труда е съобразено с критериите за оценяване. Структурата е логична, съотношението между отделните части е приемливо и отговаря на изискванията за теоретико-експериментално изследване в професионалното направление и научната специалност - методика на обучението по музика.

Преценка на научния проблем в темата и постановката на изследването

Избраният проблем за интерактивните методи на обучени е актуален, въпреки че е сравнително често е експлоатиран и популяризиран в дидактическата литература през последното десетилетие, но не и в такава степен в методиката на обучение по изкуства в училище. Дисертационен труд посветен на интерактивните методи в началния етап на образование методи е разработен в ПУ „П. Хилендарски” от Н. Атанасова (2012). В областта на обучението по изобразително изкуство по теми, които се отнасят до тези методи се защитават в ШУ „Еп. К. Преславски”, СУ „Св. Кл. Охридски”, ВТУ „Св.св. Кирил и Методий” и др. В други предметни области също има подобни разработки, издават се колективни сборници, пособия и ръководства. По отношение на етапа на образование, който е предвиден в обекта, може да се отбележи, че той е сполучливо избран. По-голямата част от дисертационните изследвания в областта на педагогиката на изкуствата, направени през последните десетилетия, са в областта на обучението предимно в предучилищния и началния етап, по-малко – в гимназиалния, а най-малко- са в прогимназиалния етап.

Проблемът за развитието на художествено-творческите способности, които са предмет на изследване, се изучава най-вече в специализираното професионално художествено образование, а не в общообразователната подготовка. Може да се заключи, че подобна формулировка на тема, не се среща сред защитените дисертации през последните две десетилетия у нас. Разработването на проблема и търсенето на методически решения за развиване на художествено-творческите способности в обучението по музиката на учениците в прогимназиален етап на образование в общообразователното училище, заслужава усилията на експериментално проучване. Авторът с основание се е заел с това, ноби било по-убедително и научно аргументирано ако има кратък обзор на актуалните проучвания във връзка с обосновката на избора на научния проблем. Докторантът представя проблема като научно значим, но не се проследяват с достатъчно целенасочен анализ проучванията върху него в методиката на обучението по музика, музикална педагогика и психология. Добре би било, да се направи преглед на някои актуални трудове в областта на обучението по изкуство и най-вече по музика, за да се открие новостта на научния проблем и по-убедително да се извеждат основанията за избор и формулировка на темата. Необходимо е да се анализират научните изследвания върху влиянието на методите за интерактивно обучение за формирането на художествено-творческите способности на учениците в обучението по изкуства и по-специално – по музика в общообразователното училище.

Представяне, коментар и критичен анализ на съдържанието

В *увода* се прави общо въведение за избор на проблема, което се насочено главно към интерактивните методи. В него е представена постановка на изследването, която като цяло отговаря на изискванията. Моето мнение е, че ако обектът на изследването е процесът на обучение по музика в V-VI клас, то предметът би следвало да е приложението на интерактивните методи за развиване на художествено-творческите способности на учениците (в класни и извънкласни дейности). При извеждане на задачите има някои терминологични несъответствия с формулираната цел. В тях се употребява понятието „художествено-творческа дейност“, а не способности. Това подменя и отклонява изследването от набелязаната цел и създава предпоставки за това, че така формулирани 4-та и 5-та задача не биха допринесли за реализиране на целта. Никъде в задачите не се среща понятието „художествено-творчески способности“, което е съществен пропуск в извеждането им. По отношение на хипотезите, бих отбелязала, че първата произтича от целта и съответства на предмета, но втората излиза извън него и би могла да бъде предмет на друго проучване. Във формулировката на тази хипотеза се отбелязва, приложението на интерактивните методи в обучението по музика при деца със СОП не е насочено към развиването на художествено-творческите им способности, а към предпоставки за развитие на умения и навици, без да е отбелязано от какъв характер са. Освен това такава задача не фигурира в постановката на проучването и поради това тази хипотеза изисква друго изследване, чиято необходимост не е аргументирана.

Първата глава (с.9- 55) проследява и описва интерактивните методи в обучението - същност, видове и класификация, в т.ч и при деца със СОП. Няма

представени същински научни изследвания по проблема, а се преразказват известни постановки от учебна книжнина у нас като многократно са използвани няколко учебници и пособия дидактика, написани за студенти и една-две монографии за интерактивните методи. Често има вторично позоваване, което не е прието в този тип дисертационни проучвания. В 48 на брой позовавания под линия се срещат само 18 източника на български език от учебна книжнина като 10 от тях са ползвани по няколко пъти (Н. Атанасова-8, А. Кръстева- 7, Д. Тодорина-4, Н. Витанова-4, Ф. Бояджиев-3 и т.н.). Не се проследява темата за интерактивните методи в обучението по изкуства и по музика и няма анализ на такива трудове.. В края няма изводи или коментар кои от описаните интерактивни методи могат да имат приложение в обучението по музика. Няма анализ на методически пособия за обучение по музика. Тази глава не допринася съществено и трудно може да служи като теоретична основа на изследването.

Втората глава е озаглавена „Художествено-творчески способности”(с.55-96). Интересно, че тя започва отново с постановка на проучване, каквото има вече в увода. Тя представя и повтаря описанието на опитно-експерименталното изследване (обект, предмет, цел, задачи и методи). В тази глава докторантът се е насочил вече по-конкретно към предмета на изследване – музикално-творческите способности като до известна степен е маркирал връзката между дейности и способности. Въпреки твърде общи постановки за способностите в първия параграф, по-нататък има известно оформяне на насоките за опитното проучване, които обаче отново не е достатъчно целенасочено към предмета. Постигане в този смисъл е параграф 4. посветен на художествено-творческата дейност в училище. Изложението в него вече е по-конкретно към предмета на изследване и може да се приеме като теоретичен обзор и основа за опитното изследване. В него са използвани две публикации на руски език, насочени по-конкретно към проблема. Те очевидно са дали добра основа на опитната работа.

Методите на опитно изследване, които са приложени в дисертацията са адекватни на замисъла и целта - педагогически експеримент, структурирано включено наблюдение, анкетно проучване - частично-стандартизирано и нестандартизирано с учители и с учениците, дидактически тестове по музика в трите етапа на експеримента. Не са отбелязани математико- статистически методи за обработка на резултатите. Организацията на опитното изследване включва класически форма с опитна и експериментална група ученици в гимназиален етап. Принципът на подбора им е „случаен” поради това, че е използвана местоработата на докторанта, където няма възможности за избор и на практика няма изравняване на групите, а само констатация на изходното ниво на изследваните. Самият докторант води опитната работа, което се среща често в дисертационните изследвания. Това е опитно-експериментална работа от вида на т.нар. „естествен експеримент”, който има свои специфични особености.

Третата глава (с.97-210) е озаглавена „Педагогически експеримент”. В първия параграф (с.97-140) се описва експеримента и етапите му и резултатите от наблюдението. Той обхваща представяне на процеса на протичане на опитно-експерименталното обучение и анализ на резултатите. Представя се анкетно проучване с учители (с.151-164) и с ученици със сравнителен анализ на резултатите (с.165-198).

Последният параграф е „Практическо приложение на интерактивни методи в обучението по музика на ученици със СОП”(с.199-210). В него се описва изпробването на възможности за прилагане на интерактивни методи в обучението при деца със СОП с цел по-активно включване в музикалните дейности. Това, обаче само по себе си не влиза в задачите на дисертационното изследване и в този смисъл не е необходимо за темата. Това не е достатъчно основание за доказване, че тези методи могат да развиват техните художествено-творчески способности. Възможностите на тези методи в специалната педагогика и методика на обучение по музика за приобщаващото образование и в извънкласните дейности са изпробвани, но те са предмет но не се вписват в общия дизайн на опитната работа съобразно целите и задачите.

Същинската опитно-експерименталната работа включва 12 експериментални уроци с приложени интерактивни методи и техники - „Мозъчна атака”, „Проект”, „Лавина”(„Снежка топка”), „Групова дискусия”, „Отборна игра”, „Онагледяване” („Визуализиране”). Описанието на резултатите при отделните етапи е подробно, а анализът дава информация за влиянието на използваните методи и за отношението и мнението на учениците и учителите. Дадените накрая общи *изводи* от цялото теоретико-емпирично изследване описват постиженията от опитната работа по отношение на доказване хипотезата. Самите изводи дават основание да се заключи, че са реализирани целите и някои от задачите. Би било добре докторантът да изложи коментара си защо не са изпълнени всички задачи и да предложи препоръки.

Преценка и критични бележки на цитирането и използваната литература

Ресурсите върху които са конструирани теоретичните части в дисертационния труд са коректно посочвани с малки изключения, където има пропуски. От общо 166 източника по темата са цитирани в текста около 35 заглавия предимно на български и по-малко на руски автори в областта на педагогиката, психологията, естетиката на методиката на обучение по изкуство и музика. Това съставлява една пета (20 %) от посочените заглавия накрая. Те са цитирани в 114 бележки под линия, което прави средно по три пъти цитиране на всяко от тези 35 заглавия. Отделни източници са посочвани многократно повече пъти. Това са предимно университетски учебници, помагала и пособия, методическа литература по музика, но малка част са научни монографии, студии и статии. Критичната ми преценка е, че голяма част от посочените източници в „Ползваната литература” не са отразени в текста на изложението.

Цитирани са трудове по: методология на изследванията (3)- Г. Бижков, Д. Василев, Ив. Иванов; по дидактика (13) - Пл. Радев, А. Антонова, А. Кръстева, Н. Витанова, Н. Атанасова, Д. Тодорина, Р. Вълчев, В. Шивачева, М. Георгиева, Ф. Бояджиев, В. Гюрова, П. Симон, С.Кашлев; по специална педагогика (3)-К. Караджова, В.Маркова, К. Антонов; по естетика и психология на творчеството(6)- Г. Пиръов, Тр. Трифонов, М. Димитрова, Д. Наскинов, А. Коралов, Л. Виготски (превод); педагогика на изкуството(2) – Пл. Легкоступ, Л. Ангелова. Цитираните източници на руски език от областта на музикалната психология и педагогика, които са ползвани в текста са на: К. Тарасова, И. Волосатова, Л. Ясинских (3), а на български език фигурират авторите : П. Минчева, Л. Витанова, П. Пехливанова, Т. Бурдева, Г. Гайтанджиев (5).

Критична преценка на приносните моменти, отразени в автореферата

1. Доказва се частично приложимостта на интерактивните методи в извънкласните художествено-творчески дейности, което дава възможност да се открие като научната новост ролята на тези методи за развиване на различни умения и на някои компоненти на художествено-творческите способности на учениците в прогимназиалния етап на образование.

2. Демонстрирано е, че в методиката на обучение по музика в V-VI клас могат да се прилагат интерактивни методи, които са доказали своята ефективност в обучението в други възрастови групи, етапи и видове обучение. Принос на изследването е техният подбор, създаващ подходяща мотивация за занимание с художествено-творчески дейности в часа по музика и в извънкласните дейности. Това се разглежда като предпоставка за развитие на тези дейности и потенциална основа за способностите.

3. В резултат на опитната работа се доказва, че използването на интерактивни методи на обучение води до развитие на някои елементи на художествено-творческите способности на учениците като се отчита по-висока степен на проява и задържане на равнището на развитие в сравнение с традиционни методи на обучение. В дидактиката е доказано, че интерактивните методи развиват социалните умения и повишават мотивацията на обучаваните, но че те помагат за развиване на предпоставки за художествено-творческите способности в областта на музикалното възприемане на учениците от V-VI клас в обучението по музика, е съществен принос в изследването.

4. По опитно-експериментален път се открояват уменията, които имат важно значение при използване на интерактивните методи в обучението и влияят върху развитието на художествено-творческите способности на учениците. Потвърждава се взаимовръзка и правопрорпорционалната зависимост между емоционалната отзивчивост към музика и интересът към занимания с музика,

5. Предложени са нови методически похвати («слухов ребус») за обогатяване на методическият инструментариум за обучение по музика, който може да бъде използван във връзка с развитието на музикално-слуховите представи на учениците.

Критични бележки, въпроси и препоръки

Добре би било са се да обогатят научните ресурси върху проблема с трудове не само от българската и руската научна методическа литература, както и с по-нови изследвания свързани с предмета проучването. Може да се пожелае повече по отношение на разширяване на ползваните и информационни ресурси и подбор на типа цитирани източници, които не следва да са учебни пособия предназначени за обучение на студенти. Добре е вторичното цитиране през други източници да се избягва в теоретичния анализ при дисертационни изследвания, а в първата глава този тип цитиране е преобладаващ. Не бива да има позоваване без да се посочват източниците, което се среща в теоретичната част. Голяма част източниците в списъка с ползвана литература не присъстват като позоваване в текста. Има повторения на едни и същи

източници, които многократно се цитират, а за по-голяма част от останалите, които присъстват в списъка с литературата не е ясно дали и доколко са използвани. Има някои повторение на заглавия в списъка с ползваната литература, които не са цитирани и в текста. Не са посочени и трудове на научния ръководител, което буди недоумение.

Няма направени препоръки на основата на общите изводи от изследването. Предлагам на кандидата да ги формулира и изведе по време на защитата си.

Преценка на автореферата, приносите и списъка с публикации

Авторефератът отговаря на изискванията и представя цялостно съдържанието на дисертационния труд. Той обхваща 57 страници и следва структурата изложена в съдържанието: основни положения от увода и теоретичните глави (с.6-23), по-подробно изложение на педагогическия експеримент и анализа на резултатите от него (с.23-51), заключенията и изводите (с.51-54), приносите (с.55-56) и списъка с публикациите (с.57). Няма препоръки, тъй като те липсват и в текста на дисертацията, както и отделен списък с източници, цитирани в автореферата. Цитиранията и позоваванията са дадени под линия, но те не дават представа за ресурсите.

Приносите, представени в края на автореферата отразяват реално постиженията, но биха могли да се представят още по-синтезирано и фокусирано съобразно целта, задачите и хипотезите. Добре е да се открият приноси в теоретичен или приложен план в общата или частната дидактика и в методиката на обучение по музика, както и доколко те потвърждават и доразвиват резултати от други подобни изследвания по музика или изобразително изкуство. Това е и въпросът ми към докторанта за защитата.

Публикации по темата на труда са в трудове на АМТИИ. Те са резултат от участие в международна университетска конференция: („Интерактивните методи в обучението по музика в прогимназиален етап на обучение”, 2014), „Пролетни научни четения 2016” (“Интерактивни методи в обучението по музика на учениците със СОП”). Има публикация в Годишник на АМТИИ („За музикалните способности и художественото творчество”, 2015). Няма публикации, които отразяват същностната част от опитно-експерименталната работа в изследването. Препоръчвам на кандидата да направи публикация от тази част, защото там може да се търсят и се открояват някои основни постижения с приноси, които биха били важни за музикалната педагогика.

Заключение На основата на общата положителна преценка и изведените научни приноси в дисертационния труд предлагам да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор” на Мария Иванова Стоименова - Област на висшето образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... Научна специалност „Методика на обучението по музика”

28.02.2018 г.

Рецензент:

Проф. д-р Нели Бояджиева